

Sygn. akt I UK 308/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 grudnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

Protokolant Edyta Jastrzębska

w sprawie z odwołania Gminy Miasto K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.
o odpowiedzialność z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
w dniu 12 grudnia 2019 r.,
skargi kasacyjnej Gminy Miasto K. od wyroku Sądu Apelacyjnego
w (...)
z dnia 28 marca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

1.oddala skargę

2.zasądza od Gminy Miasto K. kwotę 2.700 zł (dwa tysiące siedemset) na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w K. tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 16 lipca 2013 r. Sąd Rejonowy w K. stwierdził nabycie spadku na podstawie ustawy po G. M. przez Gminę Miasto K. w całości, z dobrodziejstwem inwentarza. W dniu 3 września 2014 r. komornik przy Sądzie Rejonowym w K. sporządził spis inwentarza ujawniający wartość stanu czynnego spadku w kwocie 212.558,00 zł. Decyzją z dnia 29 stycznia 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w K. określił wysokość zobowiązań Gminy jako nabywcy długów spadkodawcy-płatnika składek na kwotę 340.250,15 zł, lecz ograniczył zobowiązanie stosownie do art. 1031 § 2 k.c. Jednocześnie poinformował o zabezpieczeniu wierzytelności hipoteką przymusową.

Gmina wniosła odwołanie z wnioskiem o zmianę decyzji przez uwzględnienie ograniczenia jej zobowiązania wobec Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie tylko odpowiednio do wartości czynnej masy spadkowej, lecz w tych granicach, do kwoty wynikającej z planu podziału, zgodnie z którym rozdysponowała aktywa ustalone w spisie inwentarza według kolejności przewidzianej w art. 1025 k.p.c. Ostatecznie, po uwzględnieniu wierzytelności ujętych w kategoriach I - V (183.750,09 zł), ustaliła, że dług wobec Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, należący do kategorii V, może być zaspokojony do kwoty 28.807,90 zł.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 25 listopada 2016 r. oddalił odwołanie. Wskazał, że zgodnie z art. 97 § 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 900) w związku z art. 31 i 32 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.), spadkobierca płatnika przejmując przewidziane w przepisach prawa ubezpieczeń społecznych majątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy, a zakres odpowiedzialności za długi określa Zakład Ubezpieczeń Społecznych w decyzji wydanej na podstawie art. 100 Ordynacji podatkowej. Stwierdził, że wykonanie decyzji przez zaspokojenie przejętych w spadku długów tylko do kwoty przypadającej według kolejności określonej w art. 1025 k.p.c., nie jest odpowiednie do uwolnienia się spadkobiercy od odpowiedzialności.

Wyrokiem z dnia 28 marca 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację Gminy, dzieląc ustalenia i stanowisko zajęte w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji.

Skarga kasacyjna Gminy została oparta na podstawie naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niezastosowanie art. 1023 § 2, art. 1031 § 2, art., 1031¹ § 3 oraz art. 1031³ § 1 i 2 k.c. w związku z art. 98 § 1 Ordynacji podatkowej oraz w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a w konsekwencji ustalenie odpowiedzialności Gminy wobec organu rentowego w kwocie przewyższającej wartość stanu czynnego spadku, przyjętego z mocy ustawy z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 § 2 zdanie pierwsze k.c.). Skarżąca ponowiła żądanie umorzenia hipoteki po uiszczeniu kwoty 212.558 zł, wskazując jednocześnie, że jako spadkobierca poszukiwała zasad podziału masy spadkowej w aprobowanym przez doktrynę zastosowaniu w drodze analogii art. 1025 k.p.c., przy czym swoim działaniem nie krzywdziła wierzycieli (art. 1032 § 2 k.c.). Zarzuciła również naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez pominięcie dowodu ze spisu inwentarza w części określającej długi spadkowe, oraz to, że przekraczały one wartość stanu czynnego spadku. Wniosła o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego oraz o przekazanie sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na podstawie art. 935 k.c., w braku spadkobierców powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu. Gmina, jako tzw. ostatni spadkobierca ustawowy, nabywa spadek z dobrodziejstwem inwentarza, co oznacza, że ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości stanu czynnego spadku ustalonego w wykazie lub spisie inwentarza. Za zobowiązania z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne gmina odpowiada ze

względu na przejęcie majątkowych praw i obowiązków spadkodawcy na podstawie art. 97 ust. 1 Ordynacji podatkowej. Po stronie obowiązków gminy jako spadkobiercy leży wykonanie w terminie 14 dni od jej doręczenia decyzji organu ubezpieczeń społecznych zawierającej wezwanie do zapłaty zobowiązań spadkodawcy wynikających z decyzji ostatecznych oraz z prawidłowych deklaracji.

Należy mieć na względzie, że odpowiedzialność gminy ustala się na podstawie art. 100 § 1 i 3 Ordynacji podatkowej, w której organ ubezpieczeń społecznych, jako wierzyciel z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, nie ma możliwości ograniczenia swoich roszczeń w większym stopniu, niż wynika to z zakresu odpowiedzialności spadkobierców przewidzianej w art. 98 § 1 Ordynacji podatkowej i przepisach Kodeksu cywilnego o odpowiedzialności za długi spadkowe. W decyzji mającej podstawę w rozliczeniu nieopłaconych składek, odsetek za zwłokę, kosztów egzekucyjnych, kosztów upomnienia i dodatkowej opłaty (por. art. 24 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) Zakład Ubezpieczeń Społecznych przedstawia wierzytelność w granicach uwzględniających treść art. 1031 § 2 k.c. Na etapie ustalenia roszczenia kwota ta nie może być w żaden sposób korygowana; organ ubezpieczeń społecznych jako wierzyciel należności składkowych nie może czynić żadnych koncesji w decyzji wymiarowej, gdyż jakiegokolwiek ograniczenie roszczeń z jego strony prowadziłoby do naruszenia interesu publicznego, rozumianego jako ochrona funduszy ubezpieczeniowych.

Gmina zobowiązana na podstawie decyzji o ustaleniu odpowiedzialności za dług spadkodawcy może przystąpić do spłacania wierzycieli długów przejętych na podstawie art. 97 ust. 1 Ordynacji podatkowej, zgodnie ze spisem inwentarza (art. 1031³ § 2 k.p.c.), gdy wartość stanu czynnego spadku jest wyższa lub co najmniej równa sumie wierzytelności i wszystkie długi spadkowe mogą być zaspokojone w całości. Gdy jednak powstaje sytuacja, w której – ze względu na stan długów przekraczający wartość stanu czynnego spadku – gmina nie może zaspokoić wierzycieli należności publicznoprawnych w całości, konieczne jest pogodzenie przez nią zaspokojenia wszystkich wierzycieli spadkowych z równoległym obowiązkiem wykonania decyzji. Ze względu na szczególny status gminy i jej majątku, uzasadniona jest teza, że wobec zagrożenia

odpowiedzialnością przewidzianą w art. 1031 § 2 zdanie drugie i art. 1032 k.c., gmina - jako spadkobierca ustawowy - nie zachowuje kompetencji do przedegzekucyjnego zaspokojenia wierzycieli spadkowych przez ustalenie hierarchii zaspokajania poszczególnych długów lub zasad ich redukcji. Odpowiedzialność gminy za dług spadkodawcy względem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ustalona decyzją organu ubezpieczeń społecznych, istnieje w granicach wartości aktywów spadku ujętych w spisie inwentarza lub w wykazie (art. 1023 § 2 i 1031 § 2 k.c.) i nie ulega dalszemu ograniczeniu, bez względu na wartość długów spadkowych przewyższającą te aktywa. Zobowiązana gmina może oczywiście kwestionować wysokość długu ustaloną w decyzji, lecz nie może żądać ograniczenia swej odpowiedzialności z tego powodu, że nie jest w stanie zaspokoić w całości wszystkich wierzycieli spadku obejmującego należności publicznoprawne ponad kwotę ustaloną zgodnie z planem podziału według kolejności określonej w art. 1025 k.p.c. Ograniczenie wierzytelności do kwoty przypadającej według planu podziału posiłkującego się kolejnością i proporcją określoną w art. 1025 i 1026 k.p.c. jest możliwe dopiero po uprawomocnieniu się decyzji o zakresie odpowiedzialności (decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stanowiącej tytuł egzekucyjny). Zastosowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w odniesieniu do należności z tytułu składek, zgodnie z art. 24 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, następuje w toku ich egzekucji, a nie w poprzedzającym taką egzekucję postępowaniu w sprawie ustalenia zakresu odpowiedzialności gminy jako spadkobiercy. Rozstrzyga to negatywnie o odpowiedzi na postawione w skardze kasacyjnej pytanie, „czy gmina odpowiada do wysokości stanu czynnego spadku, czy też do wysokości części przypadającej organowi rentowemu w wyniku podziału masy spadkowej przy zastosowaniu reguł przewidzianych w art. 1025 k.p.c.”

Dokonane rozważania można podsumować stwierdzeniem, że długi spadkowe obejmujące należności z tytułu składek w kwocie wynikającej z art. 24 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, wypełniające stan bierny spadku, nie mają wpływu na zakres odpowiedzialności spadkobiercy ustawowego (gminy) ustalony w decyzji organu rentowego wydanej na podstawie art. 100 § 1 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń

społecznych, mogą natomiast mieć wpływ na skuteczność egzekucji prowadzonej na podstawie tej decyzji.

W niniejszej sprawie w dniu 16 lipca 2013 r. zostało wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, w którym Sąd, stosując art. 1023 § 2 k.c., przyjął, że Gmina Miasto K. nabywa spadek z dobrodziejstwem inwentarza. W dniu 3 września 2014 r. został sporządzony spis inwentarza masy spadkowej. W dniu 29 stycznia 2016 r. została wydana zaskarżona decyzja, w której obliczono należności z tytułu składek spadkodawcy na kwotę 340 250,15 zł, a po uwzględnieniu art. 1032 § 1 k.c. w związku z art. 98 § 1 Ordynacji podatkowej i w związku z art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, organ rentowy ustalił zakres odpowiedzialności Gminy jako jedyne go spadkobiercy na kwotę 212.558 zł, ponieważ na taką właśnie kwotę określono stan czynny spadku. Wobec tych ustaleń należy stwierdzić, że wbrew zarzutom sformułowanym w skardze kasacyjnej, zarówno w decyzji, jak i w zaskarżonym wyroku nie przyjęto odpowiedzialności skarżącej ponad kwotę wynikającą z zastosowania art. 1031 § 2 k.c. Wskazany w podstawie kasacyjnej art. 1023 § 2 k.c. nie miał bezpośredniego zastosowania w sprawie, lecz stanowił postawę wydania przez Sąd Rejonowy postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Podobnie zarzuty obraży art. 1031¹ § 3 oraz art. 1031³ § 1 i 2 k.c., odnoszące się do zasad sporządzania wykazu inwentarza, nie były podstawą rozstrzygnięcia. Z kolei zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie był dopuszczalny w świetle art. 398³ § 3 k.p.c.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.), o kosztach postępowania kasacyjnego postanawiając na podstawie art. 98 § 1 k.p.c.